

Brüssel, 8. märts 2021
(OR. en)

6795/21

JAI 233
FREMP 38

MENETLUSE TULEMUS

Saatja:	Nõukogu peasekretariaat
Saaja:	Delegatsioonid
Teema:	Nõukogu järelused, mis käsitlevad põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamist Euroopa Liidus

Delegatsioonidele edastatakse lisas nõukogu järelused, mis käsitlevad põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamist Euroopa Liidus, mis kiideti heaks kirjaliku menetluse teel 5. märtsil 2021¹.

¹ CM 2064/21.

NÕUKOGU järelused, mis käsitlevad põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamist Euroopa Liidus

Preambul

Euroopa Liidu Nõukogu,

tuletades meelde Euroopa Liidu lepingu artiklit 2, mille kohaselt rajaneb liit sellistel väärtustel nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine;

rõhutades, et 7. detsembril 2000. aastal pidulikult välja kuulutatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) on Euroopa integratsiooni teetähis ja meie ühise Euroopa identiteedi sümbol;

toonitades, et harta õiguslikult siduv olemus kohustab kõiki liidu institutsioone, organeid ja asutusi, võttes nõuetekohaselt arvesse subsidiaarsuse põhimõtet, ning samuti liikmesriike austama liidu õiguse rakendamisel õigusi, järgima põhimõtteid ja edendama nende kohaldamist oma asjaomase pädevuse kohaselt, võttes arvesse liidule aluslepingutega antud volituste piire, nagu on sätestatud harta artikli 51 lõikes 1;

märkides, et harta on üks kõige ajakohasemaid ja ulatuslikumaid õiguslikult siduvaid põhiõigustealaseid õigusakte ning liidu mitmetasandilise põhiõiguste kaitse süsteemi lahutamatu osa;

tuletades meelde, et liidu ühinemine Euroopa inimõiguste konventsiooniga täiendab liidus kehtivat põhiõiguste kaitse struktuuri ja edendab suuremat järjepidevust põhiõiguste kaitsmisel Euroopas, ning **tervitades** asjaolu, et liit ja Euroopa Nõukogu on hiljuti taasalustanud läbirääkimisi selle eesmärgi saavutamiseks;

rõhutades, et põhiõiguste ja liidu väärtuste kaitset ei saa pidada enesestmõistetavaks. See on pidev tegevus ja jagatud vastutus, mis nõuab ühiseid jõupingutusi kõigilt asjaosalistelt, nimelt liidu institutsioonidelt, organitelt ja asutustelt, riiklikelt, piirkondlikelt ja kohalikelt ametiasutustelt, sealhulgas õiguskaitseasutustelt, seadusandjatelt, kohtunikelt ja prokuröridelt, teistelt õigusala töötajatelt, ülikoolidelt ja õigusala töötajate koolitusasutustelt, riiklikelt inimõiguste asutustelt (edaspidi „NHRId“), võrdõiguslikkust edendavatelt asutustelt ja kodanikuühiskonna organisatsioonidelt;

toonitades, et põhiõigusi saab tagada ainult õigusriigil põhinevas demokraatlikus ühiskonnas, mille üks peamisi alustalasid on kohtusüsteemi sõltumatus;

tundes sügavat muret COVID-19 pandeemiast tingitud enneolematute probleemide pärast ja selle tõsise mõju pärast põhiõiguste ja -vabaduste kasutamisele sellistes valdkondades nagu tervishoid, pikaajaline hooldus, haridus, töö, eluase, toidu kättesaadavus, kultuur, õiguskaitse kättesaadavus, tugiteenuste kättesaadavus, liikumisvabadus, kogunemisvabadus, teabevabadus ning usu- ja veendumusvabadus;

olles mures pandeemia ebaproportsionaalse mõju pärast haavatavas olukorras olevatele isikutele ning selle võimaliku pikaajalise mõju ja muude ettenägematute tagajärgede pärast inimväärikusele, võrdsusele ja põhiõigustele;

tunnistades viimastel aastatel liidus ja selle liikmesriikides esile kerkinud probleeme, mis on seotud põhiõiguste, demokraatia ja õigusriigi põhimõtte kaitsmisega, näiteks probleemid, mis on seotud varjupaigataotlejate ja rändajate vastuvõtmise ja integreerimisega, digiüleminekuga ning tehisintellekti suurema kasutamise ja võimaliku väärkasutamisega,² desinformatsiooni ja vaenukõne sagenemisega nii internetis kui ka väljaspool seda, isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitsega, kodanikuühiskonna tegutsemisruumi ahenemisega, väliste ohtudega valimiste ja demokraatliku protsessi usaldusväärsusele, kliimamuutustega ja kaitset vajavate täisealiste piiriülese kaitsmisega;

märkides murega, et jätkuvalt esineb tõsiseid probleeme ja takistusi, mis ei võimalda igalühel täielikult kasutada oma põhiõigusi, näiteks vaesus, kodutus ja ebakindlus, kõik diskrimineerimise vormid, sooline ebavõrdsus, koduvägivald ja vägivald naiste, laste, LGBTI-inimeste, vähemuste hulka kuuluvate isikute, eakate ja puuetega inimeste vastu ning inimkaubandus;

² Vt eesistujariigi järeldusi põhiõiguste harta kohta seoses tehisintellekti ja digitaalsete muutustega (dok 11481/20, 21. oktoober 2020).

märkides tunnustavalt, et põhiõiguste kaitsmisel on Euroopa Liidus tehtud pidevaid edusamme, eelkõige õigusaktide kaudu, mille eesmärk on tugevdada konkreetsete õiguste kaitset ja edendamist, põhiõiguste kaitse parandamiseks välja töötatud strateegiate ja tegevuskavade kaudu ning Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika kaudu;

märkides tunnustavalt ära olulise töö, mida komisjon on teinud põhiõiguste harta rakendamist käsitleva Euroopa Liidu 2010. aasta strateegia³ raames;

tervitades nõukogu iga-aastaseid järeldusi ja komisjoni aastaaruandeid harta kohaldamise kohta, samuti Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (edaspidi „FRA“) põhiõiguste aastaaruandeid;

tunnistades, et on vaja teha lisajõupingutusi, et tagada harta potentsiaali täielik ärakasutamine, tagada harta tegelik mõju inimeste elule ja edendada seeläbi liidus tugevat põhiõiguste kultuuri⁴;

tuletades meelde nõukogu 2019. aasta järeldusi põhiõiguste harta kohta kümme aastat hiljem: ülevaade olukorrast ja edasine töö (edaspidi „nõukogu 2019. aasta järeldused“),⁵

kinnitab Euroopa Liidu Nõukogu **taas** oma pühendumust muuta harta kõigi jaoks reaalsuseks ning **võtab vastu** järgmised järeldused:

1. Nõukogu **tervitab** strateegiat põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamiseks Euroopa Liidus⁶ (edaspidi „harta strateegia“) ja selle suuremat keskendamist liikmesriikide vastutusele.
2. Nõukogu **rõhutab** harta strateegia koostoimet ja vastastikust täiendavust muude poliitikavaldkondade ja vahenditega, mille eesmärk on edendada ja kaitsta liidu aluseks olevaid põhiväärtusi, nagu iga-aastane õigusriigisükkel, uus Euroopa demokraatia tegevuskava ja 2020. aasta aruanne kodakondsuse kohta.

³ Euroopa Komisjoni teatis, 19. oktoober 2010, KOM(2010) 573.

⁴ Nagu nähtub FRA 2019. aasta põhiõiguste aruandest, komisjoni aastaaruannetest ja Eurobaromeetri uuringust kodanike teadlikkuse kohta hartast.

⁵ Vastu võetud 7. oktoobril 2019, dok 13217/19.

⁶ Euroopa Komisjoni teatis, 2. detsember 2020, COM(2020) 711 final.

Ennetamine ja edendamine

Koolitus

3. Põhiõiguste rikkumiste ennetamine nõuab kõigi harta täitmise tagamise ahelas osalejate, sealhulgas NHRIde, võrdõiguslikkust edendavate asutuste ja kodanikuühiskonna organisatsioonide piisavat koolitamist. Suutlikkuse suurendamisel tuleks nii palju kui võimalik arvesse võtta nende osalejate, eelkõige kohtusüsteemi tehtava töö eripära. Sellega seoses **kutsub** nõukogu liikmesriike **üles** tõhustama hartaga seotud koolitustegevust riiklikul tasandil, eelkõige töötades välja eri osalejate vajadustele kohandatud sihipärased vahendid ja koolitused, kasutades parimal viisil ära kättesaadavaid liidu rahalisi vahendeid ja FRA abi. Nõukogu **rõhutab** ülikoolide ja õigusala töötajate koolitusasutuste tähtsust harta alaste teadmiste edendamisel akadeemilise teadus- ja koolitustegevuse kaudu, sealhulgas koostöös liidu institutsioonide, riiklike ametiasutuste ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega.

4. Nõukogu **kutsub** komisjoni **üles** jätkama liikmesriikide ja kõigi riikliku, piirkondliku ja kohaliku tasandi osalejate ning muude liidu institutsioonide, organite ja asutuste toetamist harta kohaldamisel ning põhiõiguste järgimise ja edendamise kultuuri soodustamisel kogu liidus.

Nõukogu **tervitab** FRA panust hartaga seotud suutlikkuse suurendamisse ja spetsiaalsete vahendite väljatöötamisse. Nõukogu **innustab** FRA-d neid vahendeid ajakohastama, tegema need kättesaadavaks kõigis liidu keeltes, kergesti juurdepääsetavaks ja kasutajasõbralikuks.

Teadlikkuse suurendamine

5. Nõukogu **rõhutab**, kui oluline on anda üldsusele juurdepääsetavat teavet hartas sätestatud õiguste kohta, et suurendada inimeste teadlikkust hartast ja parandada harta põhimõtete järgimist. Sellega seoses **väljendab** nõukogu **heameelt** komisjoni ja FRA loodud olemasolevate materjalide üle ning **innustab** liikmesriike neid rohkem kasutama ja levitama. Nõukogu **teeb ettepaneku**, et liikmesriigid uuriksid uuenduslikke ja täiendavaid teadlikkuse suurendamise viise, pöörates erilist tähelepanu teatavatele rühmadele, kes võivad vajada paremat juurdepääsu hartaga tagatud õigustele, nagu eakad, puuetega inimesed ja lapsed, ning kaaluksid asjakohastel institutsioonide veebisaitidel spetsiaalsete lehekülgede loomist harta kohta.

6. Nõukogu **toonitab**, et kodanikud peaksid teadma, kelle poole ja kuhu pöörduda, kui nende õigusi mis tahes liikmesriigis rikutakse. Nõukogu **tuletab meelde** Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis⁷ kättesaadavat kasulikku põhiõigustega interaktiivset vahendit ning **kutsub** kõiki liikmesriike **üles** sellesse panustama, seda ajakohastama ja edendama.

7. Nõukogu **suhtub pooldavalt** komisjoni kavandatud teadlikkuse suurendamise kampaaniasse ning **kutsub** komisjoni **üles** tegema sel eesmärgil koostööd liikmesriikidega, õiguste kaitsjatega, nagu NHRId ja võrdõiguslikkust edendavad asutused ning kodanikuühiskonna organisatsioonid.

Harta kohaldamine

FRA eksperditeadmised ja andmed

8. Nõukogu **kinnitab taas** oma valmisolekut kasutada oma tegevuses võimalikult hästi ära FRA eksperditeadmisi ja andmeid, millel võib olla märkimisväärne mõju põhiõigustele, ning **kutsub** teisi liidu institutsioone ja liikmesriike **üles** sama tegema. Nõukogu **jääb ootama** arutelu jätkamist FRA asutamismääruse kavandatud muudatuste üle, sealhulgas FRA tegevuse ulatuse ja töömeetodite üle.

Seadusandja roll

9. Liidu õigustik areneb edasi, sealhulgas valdkondades, millel võib olla märkimisväärne mõju põhiõigustele. Nõukogu **rõhutab** komisjoni ja liidu kaasseadusandjate kohustust tagada, et kõik seadusandlikud ettepanekud ja õigusaktid oleksid hartaga kooskõlas.

Nõukogu **kinnitab veel kord**, et „Suunised põhiõiguste austamise kontrollimiseks võetavate metodoloogiliste sammude kohta“⁸ (edaspidi „suunised“) on kasulikud, et hinnata seadusandlike ettepanekute kooskõla põhiõigustega ja see tagada.

Nõukogu **kordab** 2019. aasta nõukogu järeldustes võetud kohustust uurida uusi viise suuniste tõhusamaks kasutamiseks. Lisaks **tuletab** ta peasekretariaadile **meelde**, et suuniseid tuleks jagada asjaomaste ettevalmistavate organite ekspertidega, tehes need kättesaadavaks delegaatide portaalis.

⁷ https://beta.e-justice.europa.eu/459/ET/fundamental_rights_interactive_tool.

⁸ Dok 5377/15, 20. jaanuar 2015.

Iga nõukogu ettevalmistav instants peaks uute seadusandlike ettepanekute hindamisel kõnealuseid suuniseid silmas pidama; sellega seoses **julgustab** nõukogu edendama selget arvamuste vahetust harta järgimise teemal kohe läbirääkimiste alguses ja alati, kui seda peetakse vajalikuks. Nõukogu **tervitat** koolitust harta, sealhulgas suuniste teemal, mida peasekretariaat ja FRA pakuvad järgmistele eesistujariikidele. Samuti **tervitat** nõukogu komisjoni poolt välja kuulutatud hartat käsitlevat e-õppe vahendit.

10. Rõhutades, et põhiõiguste, kodanikuõiguste ja isikute vaba liikumise töörühm vastutab nõukogu seadusandlikes menetlustes ettevalmistava töö eest põhiõiguste, kodanikuõiguste ja isikute vaba liikumise valdkonnas, **innustab** nõukogu kõnealuses töörühmas esitama teabepunkte menetluses olevate seadusandlike ettepanekute kohta, millel võib olla märkimisväärne mõju põhiõigustele. Suunised on selles töös kasulik vahend.

11. Parlamentidel ja muudel riigisisese seadusandliku menetluse sidusrühmadel on keskne roll selle tagamisel, et liikmesriikide õigusaktid oleksid hartaga täielikus kooskõlas, kui see on asjakohane. Nõukogu **julgustab** liikmesriike kajastama hartaga kooskõla tagamise kohustust oma siseriiklikes normides, mis käsitlevad liidu õiguse kohaldamisalasse kuuluvate siseriiklike õigusaktide õiguslikku kontrolli ja mõju hindamist. Sellega seoses **juhib** nõukogu **tähelepanu** riiklikul ja liidu tasandil olemasolevatele parimatele tavadele ja vahenditele, mida võib kohandada iga riigi kontekstile.

Ametiasutuste roll

12. Nõukogu **toonitab** riiklike, piirkondlike ja kohalike ametiasutuste, sealhulgas ametnike rolli harta süvalaiendamisel ja põhiõiguste järgimise tagamisel seoses poliitika kujundamisega ning põhiõiguste kultuuri edendamisel kõigil täitevvõimu tasanditel.

13. Tunnustades harta strateegia keskendamist liikmesriikide vastutusele, **tuletab** nõukogu siiski **meelde**, et harta on siduv kõigile liidu institutsioonidele, organitele ja asutustele ning et nad peaksid olema selles kontekstis eeskujuks. Nõukogu **toonitab** seega, et liidu asutuste töö on sageli põhiõiguste aspektist tundlik ning **rõhutab**, kui oluline on töötajate piisav koolitamine ja nende tegevuse järelevalve.

14. Nõukogu **juhib tähelepanu** sellele, kui olulised on õigus pääseda ligi liidu dokumentidele, andmekaitse ja hea halduse tava kui vahendid, mille abil parandada hartas sätestatud õiguste kasutamist, teadvustamist ja omaksvõttu kõigi kodanike poolt.

15. Nõukogu **tunnistab** õiguskaitseasutuste olulist rolli kõigi jaoks turvalise ühiskonna tagamisel, aga ka seda, et nende tegevus võib eriti mõjutada põhiõigusi. Nõukogu **omistab** suurt tähtsust piisavale koolitusele ja järelevalvele, et tagada õiguskaitseasutuste kogu tegevuse vastavus riiklikele ja rahvusvahelistele standarditele ning vajaduse korral ka harta standarditele. Sellega seoses **kutsub** nõukogu liikmesriike **tungivalt üles** pakkuma õiguskaitsetöötajatele, vanglatöötajatele ja kinnipidamiskeskuste töötajatele korrapäraselt koolitust. Samuti **rõhutab** nõukogu, kui oluline on, et järelevalveorganitel ja NHRIdel oleks juurdepääs nendele paikadele, isegi COVID-19 piirangute kontekstis, ning õigus anda soovitusi.

16. Nõukogu **rõhutab**, et linnad ja kohalikud omavalitsused on olulised osalejad põhiõiguste edendamisel riiklikul ja Euroopa tasandil. Seega **kutsub** nõukogu liikmesriike **üles** edendama kogemuste ja parimate tavade vahetamist kohalike omavalitsuste, sealhulgas linnade võrgustike vahel ning **julgustab** kasutama uue kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi, eelkõige selle kodanike kaasatuse ja osalemise tegevussuuna raames pakutavaid rahastamisvõimalusi. Lisaks **jälgib** nõukogu **huviga** FRA algatust töötada liidus välja kohustuste raamistik nn inimõiguste linnade jaoks, mis peaks tagama harta piisava nähtavuse.

Rahastamine

17. Nõukogu **tuletab meelde**, et kõik liidu rahastatavad projektid peavad olema kooskõlas liidu õigusega, sealhulgas vajaduse korral hartaga. Sellest tulenevalt **tervitab** ta rakendamistingimuse kehtestamist, et tagada harta järgimine liidu järgmises, 2021.–2027. aasta eelarves. Nõukogu **jääb ootama** spetsiaalse koolitusmooduli ja sellega seotud abi väljatöötamist komisjoni poolt. Nõukogu **innustab** liikmesriike tagama sellega seoses sujuva teabevahetuse ja koostöö ning kaasama vajaduse korral NHRId. Samuti **kutsub** nõukogu liikmesriike **üles** kaaluma sellega seoses FRA eksperditeadmiste kasutamist.

Heade tavade vahetamine ja koordineerimine

18. Nõukogu **tunnistab**, et liikmesriikide vastastikune õppimine ja heade tavade vahetamine harta rakendamise kohta riiklikul tasandil ning harta üle temaatiliste arutelude pidamine on kasulikud.

19. Nõukogu **tuletab meelde**, et pärast nõukogu üleskutset komisjonile seoses nõukogu 2019. aasta järeldustega loodi Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis eraldi veebileht. Nõukogu **kutsub** kõiki liikmesriike tungivalt **üles** dokumenteerima seal oma asjaomaseid häid tavasid, sealhulgas kohaliku tasandi tavasid. Seda veebilehte tuleks regulaarselt ajakohastada.

20. Koordineerimise ja asjakohase teabe liikumise hõlbustamiseks **kutsub** nõukogu liikmesriike **üles** kaaluma harta kontaktasutuse määramist või usaldama seoses hartaga suutlikkuse suurendamise, teabevahetuse ja teadlikkuse suurendamise alase edendamise ja koordineerimise mõnele olemasolevale kontaktasutusele. Riikide kontaktasutused võiksid olla ühenduslüliks riigi eri valitsustasandite ja muude organite, sealhulgas inimõigustega tegelevate organite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide ning liidu institutsioonide ja asutuste vahel.

Täitmise tagamine ja järelevalve

Euroopa Liidu Kohtu ja liikmesriikide kohtute roll

21. Nõukogu **kordab taas** Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika tähtsust harta tõlgendamisel ja kohaldamisel. Selleks et edendada Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikat ja suurendada teadlikkust asjakohastest menetlustest, **leiab** nõukogu, et see peaks olema harta alase koolituse lahutamatu osa ja seda tuleks levitada liikmesriikides. Nõukogu **kutsub** Euroopa Liidu Kohut **üles** jätkama koostööd liikmesriikide kohtute võrgustikega, eelkõige mitteametlike vahetuste või õppekülastuste kaudu.

22. Nõukogu **toonitab** kohtute olulist rolli põhiõiguste kaitsmisel. Kohtunikud on harta täitmise tõelised tagajad, kuna nende ülesanne on tagada hartas sätestatud õiguste tõhus kohtulik kaitse. Nõukogu **märgib rahuloluga**, et liikmesriikide kohtud kasutavad üha rohkem hartat ning samuti Euroopa Liidu Kohtule esitatud eelotsusetaotlusi, mis on kohtute vahelise dialoogi peamine vorm liidu raamistikus. Sellega seoses **kutsub** nõukogu FRAd **üles** korrapäraselt ajakohastama Hartapeedia (Charterpedia) andmebaasi, sealhulgas selles sisalduvat siseriiklikku ja Euroopa kohtupraktikat.

23. Nõukogu **kutsub** liikmesriike **üles** uurima edasisi võimalusi, kuidas suurendada kohtunike ja muude õigusala töötajate harta alast pädevust, tuginedes spetsiaalsetele koolitusmaterjalidele, sealhulgas e-õppe vahenditele. Nõukogu **teeb ettepaneku**, et liikmesriigid julgustaksid kohtunike, kohtukaasistujate ja aukohtunike ning muude õigusala töötajate võrgustikke panema taas rõhku harta kohaldamisele riigi tasandil, nimelt tehes koostööd koolituse ja tavade jagamise valdkonnas ning tuginedes komisjoni, Euroopa õiguslase koolituse võrgustiku ja FRA pakutavale toetusele ja vahenditele.

24. Nõukogu **tervitab** komisjoni uut strateegiat „Õigusemõistmise tagamine ELis – Euroopa õiguslase koolituse strateegia aastateks 2021–2024“,⁹ eelkõige seoses harta alase koolitusega, ning **suhtub pooldavalt** meetmetesse, mida komisjon harta strateegias ette näeb.

⁹ Euroopa Komisjoni teatis, 2. detsember 2020, COM(2020) 713 final.

25. Nõukogu **tervitat** komisjoni võetud kohustust esitada aastaaruanne harta kohaldamise kohta koos temaatilise lähenemisviisiga, milles keskendutakse konkreetsetele liidu õigusega reguleeritud poliitikavaldkondadele, lähtudes objektiivsuse, õigluse ja liikmesriikide võrdse kohtlemise põhimõtetest, ning **jääb ootama** 2021. aastal avaldatavat esimest aruannet, milles käsitletakse põhiõigusi digitaalajastul. Nõukogu **kutsu** komisjoni **üles** lisama oma aruannetesse ka parimad tavad harta paremaks kohaldamiseks kohalikul, piirkondlikul ja riigi tasandil ning tagama, et aruanne on lugejasõbralik ja seda levitatakse üldsusele.

26. Nõukogu **võtab endale kohustuse** vahetada igal aastal arvamusi harta kohaldamise kohta liidu ja riikide tasandil, tuginedes komisjoni aastaaruandele, FRA aastaaruandele põhiõiguste olukorra kohta ja liikmesriikide poolt Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis esitatud teabele. Iga-aastasest mõttevahetusest lähtuvalt tuleks koostada sihipärased ja tulevikku suunatud nõukogu järeldused.

Riiklikud inimõiguste asutused ja võrdõiguslikkust edendavad asutused

27. Nõukogu **tunnistab**, et sõltumatutel NHRIdel ja võrdõiguslikkust edendavatel asutustel on oluline roll põhiõiguste kaitsmisel ja edendamisel ning teadlikkuse suurendamisel ning nad aitavad tagada riiklike poliitikameetmete kooskõla hartaga. NHRId on harta rakendamisel keskse tähtsusega, arvestades nende laiaulatuslikke ja horisontaalseid põhiõigustealaseid volitusi ning nende lähedust kodanikele.

29. Nõukogu **innustab** liikmesriike, kes ei ole veel loonud sõltumatuid NHRIsid kooskõlas riiklike asutuste staatust käsitlevate põhimõtetega („Pariisi põhimõtted“), seda tegema, tuletades meelde ka kestliku arengu eesmärkide näitajat 16.a.1. Liikmesriigid, kus NHRId on loodud, peaksid tagama, et neile antakse oma volituste täitmiseks piisavalt vahendeid ja töötajaid. Lisaks **toonitab** nõukogu, et soodsa keskkonna ja piisava rahastamise tagamine on oluline, et vallandada NHRIde ja võrdõiguslikkust edendavate asutuste potentsiaal harta esindajatenä.

30. Nõukogu **märgib**, et NHRIde töö mõju on võimalik suurendada, ning **innustab** liikmesriike, komisjoni ja teisi liidu institutsioone, organeid ja asutusi veelgi tõhustama vastastikust koostööd nende mehhanismidega, eelkõige tagades nende korrapärase ja sisulise osalemise valitsusega arvamuste vahetamises ja aruandluses.

Kodanikuühiskond

31. Nõukogu **tunnistab**, et kodanikuühiskonna organisatsioonid on sageli esimene instants, kuhu kodanikud pöörduvad oma õigustega seoses toetuse ja teabe saamiseks; sageli on nad esirinnas ka rikkumiste ja kuritarvituste ennetamisel ja neile reageerimisel. Lisaks **tunnistab** nõukogu kodanikuühiskonna organisatsioonide olulist rolli hartaga seotud asjakohaste teadmiste jagamisel ja teadlikkuse suurendamisel.

32. Nõukogu **tuletab meelde**, et on oluline eemaldada kodanikuühiskonna tegutsemisruumi kitsendavad ebavajalikud, ebaseaduslikud või meelevaldsed piirangud ja hoiduda nende kasutamisest, ning **tunnistab**, et kodanikuühiskonna organisatsioonide tulemusliku ja sõltumatu tegevuse jaoks on väga oluline läbipaistev, piisav ja kergesti kättesaadav rahastamine. Sellega seoses **jääb** nõukogu **ootama** liidu õiguse, õiguste ja väärtuste fondi rakendamist.

33. Nõukogu **kutsub** liikmesriike **üles** kaaluma viise, kuidas parandada suhtlust ja koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega, et toetada suutlikkuse suurendamist seoses hartaga, et hartas sätestatud õigusi paremini edendada ja kaitsta. Sellega seoses **peab** nõukogu heaks tavaks, et valitsused kohtuvad korrapäraselt kodanikuühiskonna organisatsioonidega, kaasavad neid riiklike põhiõiguste tegevuskavade koostamisse ja põhiõiguste alaste õigusaktide kohaldamist käsitlevasse aruandlusse ning loovad struktuure, mis toovad kokku kodanikuühiskonna, õiguste kaitsjate ja avaliku sektori asutuste esindajad.